

ŠTÁTNA ŠKOLSKÁ INŠPEKCIA

úsek školskej inšpekcie

Staré grunty 52, 841 04 Bratislava 4

Správa

o stave a úrovni pedagogického riadenia, procesu a podmienok výchovy a vzdelávania v základnej škole v školskom roku 2016/2017 v SR

Komplexné inšpekcie s cieľom zistiť stav a úroveň pedagogického riadenia, procesu, podmienok výchovy a vzdelávania sa vykonali v **108** základných školách (ďalej ZŠ), čo tvorilo **5,14 %** z celkového počtu **2 101** základných škôl v SR. Z kontrolovaných škôl bolo **101** štátnych, **5** cirkevných a **2** súkromné. Sídlo v meste malo **45** a sídlo na vidieku **63** škôl, s vyučovacím jazykom slovenským bolo **95**, s vyučovacím jazykom maďarským **13** subjektov. Plnoorganizovaných škôl bolo **81** a zriadené ročníky iba na prvom stupni malo **27**.

Hodnotenie stavu a úrovne kontrolovaných oblastí sa realizovalo priamym pozorovaním vyučovacieho procesu, uskutočňovaním rozhovorov s vedúcimi pedagogickými zamestnancami, s vyučujúcimi, so žiakmi, analýzou základnej pedagogickej dokumentácie a ďalšej dokumentácie súvisiacej s riadením školy a s organizáciou výchovy a vzdelávania. Súčasne boli posudzované materiálno-technické vybavenie, personálne a priestorové kapacity subjektov. Významné informácie a podklady sa získavali zadaním informačného dotazníka riaditeľom škôl, dotazníkov o klíme školy pedagogickým zamestnancom, žiakom a členom žiackych školských rád o výskyte šikanovania a vytváraní podmienok na zaistenie bezpečnosti a ochrany zdravia v školách. Správa obsahuje aj zistenia z niektorých tematických inšpekcií vykonaných na podnet¹, ktoré priamo súvisia s jej obsahom.

Školský vzdelávací program

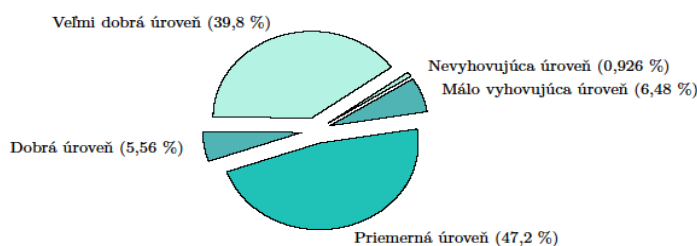
Kontrolované subjekty mali vyhotovené školské vzdelávacie programy a inovované vzdelávacie programy (ďalej ŠkVP a iŠkVP) pre 1. a 2. ročník primárneho vzdelávania a 5. a 6. ročník nižšieho stredného vzdelávania. Stanovenú štruktúru nedodržali v takmer 20 % subjektov a v 30 % škôl stav ich vypracovania nezodpovedal statusu strategicky významného dokumentu. Vzdelávacie programy riaditelia škôl aktuálne dopĺňali, revidovali, niekde prispôbovali vlastným špecifickým potrebám a podmienkam, sprístupňovali ich zákonným zástupcom žiakov zverejnením v interných priestoroch škôl alebo na webových sídlach. ŠkVP a iŠkVP prevažne poskytovali vecné informácie o personálnom, priestorovom a materiálno-technickom zabezpečení škôl. Pri tvorbe stratégií vychádzali z pomenovania silných a slabých stránok, zadefinovania vonkajších faktorov ovplyvňujúcich chod školy, ojedinele aj zo zistení z kontrolnej činnosti a z pravidelne realizovanej diagnostiky úrovne vedomostí žiakov. Vzdelávacie programy väčšinou nadväzovali na obsah poslania výchovy a vzdelávania v štátnych vzdelávacích programoch (ďalej ŠVP) a boli dopracované o vymedzenie *vlastných parciálnych cieľov*, ktoré korešpondovali s cieľmi výchovy a vzdelávania stanovenými v školskom zákone, prioritne smerujúcimi k príprave žiakov na ďalšie vzdelávanie. Stanovené priority 28 % škôl nezodpovedali reálnym personálnym a materiálno-technickým podmienkam subjektov, uplatňovanému učebnému plánu a neboli fakticky splniteľné. Školy deklarovali v základných dokumentoch úpravu podmienok výchovy a vzdelávania len pre žiakov so zdravotným znevýhodnením (ďalej ZZ), chýbali informácie o podmienkach edukácie vytvorených pre žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia (ďalej SZP). K závažným negatívnym zisteniam v tejto oblasti prináležalo neopodstatnené vylúčenie žiakov z marginalizovaných rómskych komunít (ďalej MRK) z hlavného vzdelávacieho prúdu a ich segregované vzdelávanie v oddelených triedach, ktoré

¹ ZŠ, Vinohradská 62, Šenkvice; ZŠ s MŠ, Žbince 145; ZŠ s MŠ, Gottwaldova 81, Želovce; Súkromná ZŠ BAKOMI, Akademická 13, Banská Štiavnica

sa realizovalo v 3 ZŠ². Zistenia z tejto oblasti sú uvedené v Správe o stave vytvárania predpokladov na zabezpečenie inkluzívneho vzdelávania pre žiakov zo SZP v ZŠ v šk. roku 2016/2017 v SR³. Vedúci pedagogickí zamestnanci 7 % subjektov nepredložili vzdelávacie programy na prerokovanie pedagogickej rade alebo rade školy.

V 43 školách vypracovali vzdelávacie programy na *veľmi dobrej úrovni*, v 6 na *dobrej*, v 51 na *priemernej* úrovni. *Málo vyhovujúcu*⁴ úroveň mali programy vyhotovené v 7 subjektoch a *nevyhovujúcu*⁵ v 1 ZŠ (graf č. 1).

Graf č. 1 Percentuálny pomer výsledkov hodnotenia školských vzdelávacích programov

Kľúčovou súčasťou väčšiny školských programov boli *učebné plány* (ďalej UP) pre primárne vzdelávanie, pre nižšie stredné vzdelávanie a niekde aj pre nultý ročník alebo zriadené špeciálne triedy. Napĺňanie stanovených cieľov vzdelávacích programov podporovali v školách posilnením hodinovej dotácie povinných vyučovacích predmetov, alebo využitím disponibilných hodín na profiláciu školy prostredníctvom zavedenia nových predmetov. Zistené nedostatky v UP aj v inovovaných UP v 14 % škôl sa týkali neakceptovania príslušného rámcového UP, menej dôsledného rozpracovania príslušných RUP/iRUP pre celý stupeň vzdelávania, nezaradenia predmetov do vzdelávacích oblastí, v poznámkach k plánu nestanovenia alebo nejasného stanovenia podmienok a špecifik organizácie výchovno-vzdelávacieho procesu. Tieto nedostatky negatívne ovplyvnili organizáciu vyučovania *telesnej a športovej výchovy* nedelením žiakov na skupiny chlapcov a dievčat, organizáciu vyučovania *cudzích jazykov, informatickej výchovy, informatiky, techniky, výchovných predmetov* a realizovanie praktických cvičení z predmetov *biológia, fyzika a chémia* nedodrzaním maximálneho počtu žiakov v skupinách, nedelením žiakov na skupiny alebo spájaním žiakov z rôznych ročníkov. *Učebné osnovy* (ďalej UO) predmetov pre primárne vzdelávanie a nižšie stredné vzdelávanie neboli v 22 % škôl rozpracované najmenej v rozsahu vzdelávacích štandardov príslušného ŠVP, rozsah vyučovania jednotlivých vyučovacích predmetov nebol v súlade s UP školy. V reformných ročníkoch plnili funkciu UO povinných vyučovacích predmetov vzdelávacie štandardy. Málokedy pri navýšení počtu hodín vyučovacieho predmetu disponibilnými hodinami bol obsah vzdelávania v UO rozšírený. Spôsob realizácie *prierezových tém* bol v ŠkVP rozpracovaný zrozumiteľne a prehľadne. Prierezové témy učitelia zaradili do obsahu vzdelávania vhodných predmetov, často ich uskutočňovali formou povinných kurzov (praktická výučba na dopravnom ihrisku, didaktické hry a účelové cvičenia), alebo ich obsah plnili realizáciou preventívnych aktivít, ktoré usmerňovali koordinátori. V 58 % škôl začlenili obsah

² ZŠ, Budovateľská 164/4, Giraltovce; ZŠ s MŠ Árpáda Fesztyho s VJM – Feszty Árpád Alapiskola és Óvoda, Ul. Športová 7, Hurbanovo; ZŠ s MŠ, Hlavná 113/68, Terňa

³ Vid' správa Stav vytvárania predpokladov na zabezpečenie inkluzívneho vzdelávania pre žiakov zo SZP v ZŠ v šk. roku 2016/2017 v SR www.ssiba.sk.

⁴ ZŠ, Horovce 181; ZŠ, Kréméryho 2, Nitra; ZŠ, Józsefa Kovátsa, s VJM – József Kováts Alapiskola, Hlavná 889, Bátorove Kosihy; ZŠ s VJM – Alapiskola Eötvösa 39, Komárno; ZŠ, Budovateľská 164/4, Giraltovce; ZŠ, Mirkovce 37; ZŠ, Žehňa 22

⁵ Súkromná ZŠ BAKOMI, Akademická 13, Banská Štiavnica

Národného štandardu finančnej gramotnosti (ďalej NŠFG) do učebných osnov jednotlivých predmetov, niekde vypracovali samostatné dokumenty, ktoré obsahovali charakteristiku a ciele finančnej gramotnosti, metódy a formy jej uplatnenia⁶. V 2 školách⁷ posilnili v obsahu multikultúrnej výchovy zložku interkultúrnych kompetencií žiakov o oblasť zameranú na dejiny Rómov, ich kultúru a literárnu tvorbu. Žiaci iných ZŠ mali možnosť zapojením sa do projektu eTwinning vnímať a hodnotiť kultúrny systém vybranej krajiny. S problematikou realizácie obsahu prierezových tém súviseli aj negatívne zistenia z 2 ZŠ⁸. Školská inšpekcia zistila nedostatky týkajúce sa implementácie obsahu prierezovej témy *ochrana života a zdravia* do ŠkVP. Patrili k nim nevhodná organizácia didaktických hier a cvičení v prírode alebo prípravy a realizácie športového sústredenia žiakov športových tried. Prezentovanie učiva osobami, ktoré nemali požadovanú kvalifikáciu, ohrozovalo bezpečnosť žiakov pri výchove a vzdelávaní a formovaní ich hodnotových postojov.

Realizovať výchovu a vzdelávanie v súlade s princípmi a cieľmi školského zákona v plnom rozsahu a kvalítne neumožňovalo 55,6 % ŠkVP.

K závažnejším nedostatkom v UP a UO patrili:

- v ZŠ⁹ nevypracovanie ŠkVP a iŠkVP; vypracované UO predmetov neboli rozpracované najmenej v rozsahu ustanovenom vzdelávacím štandardom príslušného ŠVP;
- v ZŠ¹⁰ nerealizovanie edukácie v 8. – 9. ročníku nižšieho stredného vzdelávania podľa RUP ale podľa iRUP, nedodržanie minimálnej časovej dotácie za celý stupeň vzdelávania v predmetoch *výchova umením, svet práce a telesná a športová výchova*; nedodržanie stanovenej týždennej dotácie hodín v špeciálnej triede v jednotlivých ročníkoch a variantoch;
- v ZŠ¹¹ nevypracovanie ŠkVP a iŠkVP v súlade s príslušným ŠVP; nedostatky v rozložení disponibilných hodín v UP, vypracované UO predmetov neboli rozpracované najmenej v rozsahu ustanovenom vzdelávacím štandardom príslušného ŠVP;
- v ZŠ¹² neuskutočňovanie výchovy a vzdelávania podľa ŠVP; vypracované UO v predmete *výchova umením* neboli rozpracované najmenej v rozsahu ustanovenom vzdelávacím štandardom príslušného príslušného ŠVP;
- v ZŠ¹³ nezaradenie predmetu *anglický jazyk* pre všetkých žiakov 5. a 6. ročníka; vypracované UO predmetov *slovenský jazyk a literatúra, matematika, biológia, hudobná a výtvarná výchova* pre 7. a 8. ročník neboli rozpracované najmenej v rozsahu ustanovenom vzdelávacím štandardom príslušného príslušného ŠVP.

⁶ Vid' Správa o implementácii Národného štandardu finančnej gramotnosti do školského vzdelávacieho programu na 1. stupni ZŠ www.ssiba.sk.

⁷ ZŠ s MŠ, Žbince 145; ZŠ, Vtáčkovce 1

⁸ ZŠ, Beethovenova 1, Nitra; ZŠ, Kuliškova 8, Bratislava

⁹ Súkromná ZŠ BAKOMI, Akademická 13, Banská Štiavnica

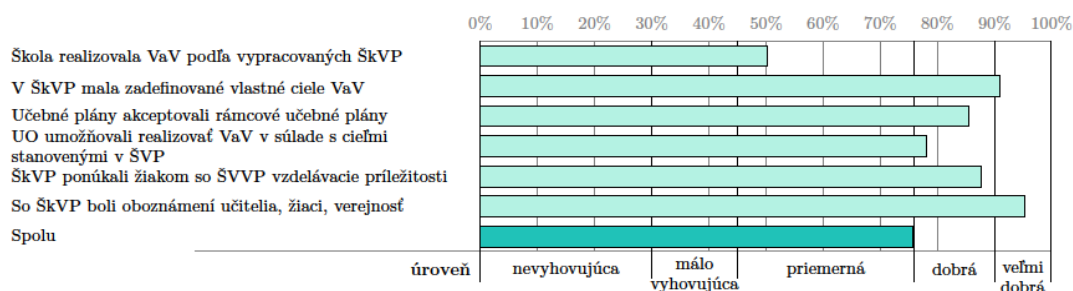
¹⁰ ZŠ, Budovateľská 164/4, Giraltovce

¹¹ ZŠ, Mirkovce 37; ZŠ Žehňa 22; ZŠ Horovce 181

¹² ZŠ, Biskupická 21, Bratislava

¹³ ZŠ s MŠ, Orešie 3, Pezinok

Graf č. 2 Celková úroveň vypracovania ŠkVP

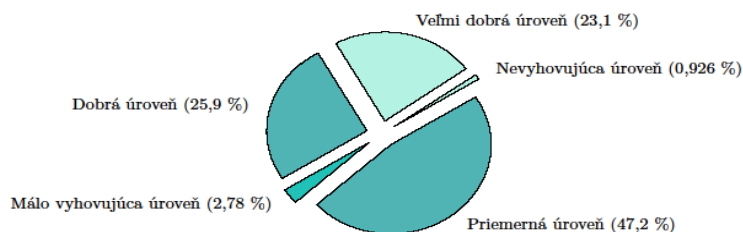

Riadenie školy

Analýzou predložených podkladov o organizácii činnosti školy, o systéme vnútornej školskej kontroly, o zabezpečení systému výchovného poradenstva, o činnosti poradných orgánov, o ďalšom vzdelávaní pedagogických zamestnancov sa posudzovala oblasť **riadenie školy**.

V 25 subjektoch dosiahlo riadenie školy **veľmi dobrú** úroveň, v 28 **dobrú** a v 51 subjektoch bolo na **priemernej** úrovni. **Málo vyhovujúcu** úroveň malo v 3 školách¹⁴ a v 1 škole¹⁵ **nevyhovujúcu** úroveň (graf č. 3).

Graf č. 3 Percentuálny pomer výsledkov hodnotenia úrovni škôl v oblasti riadenie školy

Vnútorne predpisy a dokumenty, ktorými sa riadil proces výchovy a vzdelávania boli v 80 % škôl aktuálne, prerokované v pedagogickej rade. Komplexne zabezpečovali organizáciu výchovno-vzdelávacieho procesu a záujmovej činnosti, s vymedzením prostriedkov, foriem a spôsobov organizácie procesov smerujúcich k splneniu cieľov stanovených v ŠkVP. Pedagogická dokumentácia bola zväčša vedená trvalým spôsobom na tlačivách schválených a zverejnených ministerstvom školstva. Na formálne nedostatky boli riaditelia škôl upozornení a metodicky usmernení ako predchádzať ich vzniku. Nedostatky zistené v 20 % škôl sa týkali neúplnosti dokumentácie komisionálnych skúšok; návrhu na vzdelávanie žiaka so ŠVVP; neúplnosti dokumentácie žiakov plniacich povinnú školskú dochádzku mimo územia SR; chýbajúcich záznamov v katalógových listoch žiakov; nepravidelného zapisovania údajov o dochádzke žiakov; v školách s VJM nevedenia dokumentácie dvojjazyčne. Takmer všetky ZŠ mali vyhotovený ročný plán kontinuálneho vzdelávania pedagogických zamestnancov. Riaditelia škôl podporovali ich zdokonaľovanie, rozširovanie a dopĺňanie profesijných kompetencií. Z 2 229 pedagogických zamestnancov 58,82 % sa v dotazníkoch vyjadrilo, že v posledných dvoch rokoch absolvovali viaceré formy kontinuálneho vzdelávania cielene zamerané na zvyšovanie odborných poznatkov a zručností,

¹⁴ ZŠ, Krčméryho 2, Nitra; ZŠ Józsefa Kovátsa s VJM – József Kováts Alapiskola, Hlavná 889, Bátorove Kosihy; ZŠ, Budovateľská 164/4, Giraltovce;

¹⁵ Súkromná ZŠ BAKOMI, Akademická 13, Banská Štiavnica

modernizáciu a digitalizáciu vzdelávania¹⁶. V 30 % škôl výkon štátnej správy v prvom stupni v štátnych školách a rozhodovanie v cirkevných a v súkromných školách sa realizovali s nedostatkami. Riaditelia škôl prevažne vydávali rozhodnutia vo veciach nad rámec ustanovenia zákona, niekde aj bez zákonom stanovených príslušných náležitostí, ojedinele rozhodnutia nevydali. Poradné orgány riaditeľa školy boli zriadené vo všetkých kontrolovaných subjektoch. Aktívna spolupráca manažmentu s členmi poradných orgánov pri riadení výchovy a vzdelávania bola realizovaná v 77 % škôl. V niektorých školách metodické orgány (ďalej MO) podcenili význam kontrolnej a hodnotiacej funkcie. Neanalyzovali stav výchovno-vzdelávacieho procesu v jednotlivých predmetoch, neprijímali opatrenia zamerané na postupné zlepšovanie zisteného stavu. Ak pri riešení vzdelávacích problémov menej úspešných žiakov identifikovali nedostatky, nehľadali príčiny ich vzniku a nenavrhovali spôsoby ich odstraňovania. Najslabšou stránkou činnosti MO bola nedôsledná realizácia ich odborného-metodického funkcie v podobe metodického vedenia, rozvíjania a prehlbovania profesijných kompetencií pedagogických zamestnancov. Na internom vzdelávaní učiteľov sa v 52 % subjektov nepodieľali, nestimulovali svojich členov k ďalšiemu vzdelávaniu. Poradné orgány sa vo svojej činnosti v 15 % škôl obmedzovali len na plnenie riadiacej a organizačnej funkcie súvisiacej s prípravou žiakov na súťaže, olympiády a na organizovanie aktivít mimo vyučovania.

Takmer všetky školy mali vypracovaný **vnútorný systém kontroly a hodnotenia žiakov**, ktorý obsahoval spôsoby, formy, postupy a kritériá hodnotenia. Bol prerokovaný v pedagogickej rade, schválený riaditeľom školy. Zo zistení školských inšpektorov vyplynulo, že viaceré školy mali problémy najmä s evalváciou výsledkov žiakov. Všeobecné i špecifické zásady hodnotenia pre jednotlivé vyučovacie predmety, ktoré tvorili obsah systému kontroly a hodnotenia chýbali v 12 % škôl. Niekde boli rozpracované len pre niektoré predmety, alebo ich stanovili v rozpore s príslušným záväzným metodickým pokynom na hodnotenie a klasifikáciu žiakov. Nie vždy boli žiaci s kritériami hodnotenia v jednotlivých predmetoch oboznámení. Transparentný systém hodnotenia pedagogických zamestnancov mali v školách (okrem 7 %) vypracovaný. Obsahoval kritériá hodnotenia zamerané na výsledky, kvalitu, náročnosť výkonu, mieru osvojenia a uplatňovania profesijných kompetencií. Celkovú úroveň systému kontroly a hodnotenia vo viac ako v polovici ZŠ ovplyvňovala nesystematická a formálna kontrola. Záznamy z kontrolnej činnosti neobsahovali špecifikáciu pozitív/negatív sledovaných procesov. K zisteným nedostatkom sa prijímali opatrenia len ojedinele, bez realizovania následnej kontroly, bez overovania účinnosti uplatnených opatrení a bez zovšeobecňovania zistení na zasadnutiach poradných orgánov. Nedostatkom bolo aj ojedinelé delegovanie úloh na MO, čo v zásadnej miere znižovalo ich vplyv na zlepšenie kvality edukácie.

Väčšina ZŠ, v ktorých sa zadávali dotazníky na zisťovanie **klímy a kultúry školy** bola charakterizovaná *otvorenou klímou* vyznačujúcou sa korektnými vzťahmi medzi učiteľmi, žiakmi a rodičmi. Uzavretú klímu potvrdili výsledky dotazníka v 10 % ZŠ. Z odpovedí pedagógov vyplynulo, že klíma v škole sa vyznačovala nedôverou, slabou angažovanosťou a vysokou mierou frustrácie. Zistenia týkajúce sa podmienok vytvárania sociálnej klímy a kultúry škôl potvrdili aj údaje z anonymných dotazníkov zadaných 4 018 žiakom 5. až 8. ročníka. Na otázku, či plní škola ich očakávania 25 % nevedelo svoj postoj k škole posúdiť, 7 % by si vybralo inú školu a kladne odpovedalo 68 % respondentov. Z dotazníkov tiež vyplynulo, že sa v školách v rôznych podobách vyskytovalo šikanovanie. Obeťou šikanovania bolo viackrát 18 % žiakov a svedkom šikanovania 43 %. Napriek tomu, že šikanovanie bolo zreteľne prítomné v školskom prostredí bezpečne sa v škole cítilo až 80 % respondentov. Pocit bezpečia nemalo v škole 7 % žiakov, 13 % uviedlo, že má strach

¹⁶ Vid' správa Vplyv kontinuálneho vzdelávania na kvalitu výchovno-vzdelávacieho procesu v ZŠ www.ssiba.sk

z niektorých spolužiakov. Tieto zistenia poukázali na skutočnosť, že viacerí žiaci vnímali incidenty medzi rovesníkmi ako prirodzenú súčasť ich školského života. Necítili sa byť priamo ohrození, šikanovanie sa ich netýkalo¹⁷. Upevňovanie vzťahu k škole a k regiónu budovali pedagógovia zapájaním žiakov do činností detských folklórnych, tanečných, speváckych či dramatických súborov. Ponuku záujmových útvarov a školského klubu detí (ďalej ŠKD) dopĺňal systém mimoškolských aktivít. Úspechy žiakov boli zverejňované na webových sídlach, v školských i v regionálnych periodikách. Spoluprácu s verejnosťou prehlbovali subjekty zapájaním sa do rôznych projektov spoločenského, kultúrneho, preventívneho, tvorivého, športového charakteru s miestnymi organizáciami a s kultúrnymi inštitúciami.

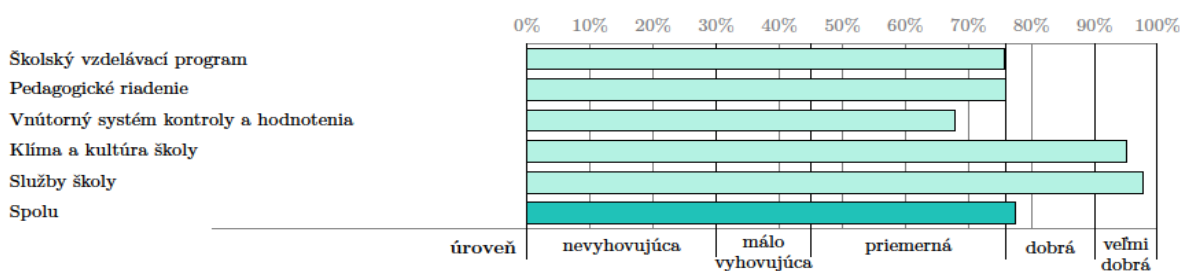
V oblasti **služieb** poskytovali školy servis v rovine poradenskej komunikácie orientovanej na riešenie vzdelávacích a sociálnych potrieb jednotlivcov a požiadaviek ich zákonných zástupcov. V súčinnosti so školským špeciálnym pedagógom, školským psychológom, asistentom učiteľa riešili vzniknuté ťažkosti v učení sa alebo v správaní žiakov. V subjektoch so zriadenými ročníkmi len v primárnom vzdelávaní zastávali funkciu výchovného poradcu riaditeľa škôl. V plnoorganizovaných školách činnosť vykonával poverený pedagóg, ktorý sa mal zameriavať aj na profesijnú orientáciu žiakov. V tejto oblasti sa organizovali zväčša len návštevy blízkych stredných škôl a stretnutia žiakov a ich zákonných zástupcov s pedagogickými zamestnancami týchto škôl. V práci výchovných poradcov chýbalo intenzívnejšie poradenstvo so zreteľom na školské a profesijné záujmy žiakov a taktiež odborné poradenstvo rešpektujúce aktuálne trendy vo vzdelávaní. Výchovné poradenstvo venovalo náležitú pozornosť aj edukačným problémom žiakov so ŠVVP. Pri riešení školy kooperovali s príslušnými zariadeniami poradenstva a prevencie (ďalej CPPPaP, CŠPP). V 12 % subjektov bol systém výchovného poradenstva menej funkčný. Výchovní poradcovia nevenovali náležitú pozornosť komplexnému riešeniu vzdelávacích problémov žiakov zo SZP, z MRK a nezabezpečili ich včasné diagnostikovanie. Problematická sa javila spolupráca so zákonnými zástupcami žiakov v subjektoch s vysokým počtom žiakov z MRK, nakoľko neprejavovali dostatočný záujem o spoločné riešenie ich vzdelávacích i výchovných problémov. Niektoré subjekty¹⁸ vytvorili predpoklady na zmenu prístupu k vzdelávaniu žiakov z MRK zapojením pedagogických zamestnancov do projektu *Teach for Slovakia* (ďalej TSF). Projekt je zameraný na edukáciu detí so vzdelávacím hendikepom spôsobeným znevýhodňujúcim sociálnym prostredím, v ktorom žijú. V rámci projektu na školách učili absolventi rôznych vysokých škôl. Ich cieľom bolo posúvať a dosiahnuť primeraný rozvoj schopností rómskych žiakov, odbúrať sociálno-kultúrne bariéry prostredia, v ktorom deti vyrastajú a ktoré negatívne ovplyvňujú ich úspešnosť v škole. Ďalším cieľom edukácie bolo klásť dôraz na rozvoj občianskych a sociálnych kompetencií žiakov, podporovať kooperatívnu výučbu, uplatňovať inovatívne metódy, uprednostňovať prístup zameraný na žiaka. Učitelia z TSF svoju víziu dosahovali vytvorením a dodržiavaním systémov pravidiel a dôsledkov na vyučovacích hodinách, neformálnym vzdelávaním rodičov žiakov, doučovaním i mimoškolskými aktivitami. Získané poznatky z monitorovania a korigovania svojej činnosti odovzdávali kolegom na školách a zdieľali s nimi osobné skúsenosti z edukácie. Ušľachtilosť cieľov projektu TFS, osobnostné danosti učiteľov, ich prístup a snaha urobiť všetko preto, aby málo podnetné a problematické sociálno-kultúrne prostredie, z ktorého pochádza značná časť detí, nemalo dominantný negatívny a rozhodujúci vplyv na ich ďalší život, boli pre školy inšpiratívne. Vedúci pedagogickí zamestnanci škôl a oslovení žiaci pôsobenie učiteľov z projektu TFS považovali za prospešné.

Riadenie školy dosiahlo celkovo v kontrolovaných subjektoch dobrú úroveň (graf č. 4).

¹⁷ Vid' správa Bezpečnosť školského prostredia v základnej škole www.ssiba.sk

¹⁸ ZŠ s MŠ, Školská 478, Zborov; ZŠ Žitavská, Bratislava; ZŠ s MŠ, Školská 16, Markušovce;

Graf č. 4 Riadenie školy

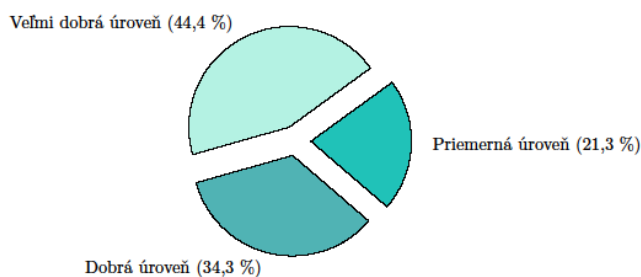

Podmienky výchovy a vzdelávania

Plniť ciele stanovené v ŠkVP umožňovali kontrolovaným subjektom pomerne vhodne zabezpečené personálne, priestorové, materiálno-technické podmienky a primerane zaistené podmienky bezpečnosti a ochrany zdravia žiakov i pedagogických zamestnancov.

Na **veľmi dobrej** úrovni boli podmienky výchovy a vzdelávania v **48** subjektoch, **dobrú** úroveň dosiahli v **37** školách a v **23** boli na **priemernej** úrovni (graf č. 5).

Graf č. 5 Percentuálny pomer výsledkov hodnotenia úrovni škôl v oblasti podmienky výchovy a vzdelávania

Personálne podmienky

Kvalifikačné predpoklady a požiadavky na výkon riadiacej funkcie riaditeľa škôl a ostatní vedúci pedagogickí zamestnanci prevažne spĺňali, okrem riaditeľov 5 ZŠ a zástupcov riaditeľa v 3 ZŠ, ktorí neabsolvovali inovačné funkčné vzdelávanie. Odbornosť vyučovania bola v školách zabezpečená pedagogickými zamestnancami spĺňajúcimi kvalifikačné predpoklady a osobitné kvalifikačné požiadavky na 85,91 % (v nultom ročníku na 69,72 %, v špeciálnych triedach na 79,40 %, v primárnom vzdelávaní na 91,11 %, v nižšom strednom vzdelávaní na 82,61 %). Neodborne boli na prvom stupni vyučované najmä predmety *informatika/informatická výchova* a na druhom stupni predmety *etická, hudobná a výtvarná výchova, informatika, občianska náuka, výchova umením, svet práce, technika*. V 7 neplnoorganizovaných školách¹⁹ vzdelávajúcich žiakov z MRK boli personálne podmienky zabezpečené na málo vyhovujúcej až nevyhovujúcej úrovni. V subjektoch pôsobili pedagogickí zamestnanci, ktorí buď nespĺňali požadovaný stupeň vzdelania alebo neabsolvovali vzdelávací program v požadovanom študijnom odbore.

Priestorové podmienky

Vo vzťahu k počtu žiakov a k realizácii cieľov ŠkVP malo 84 % škôl celkovo primerane vybudované vnútorné i vonkajšie priestory. Zriaďovatelia škôl zrealizovali rekonštrukcie interiérov a exteriérov viacerých školských budov, napriek tomu 40 % škôl nemalo

¹⁹ ZŠ, Pokroková 199, Krásnohorské Podhradie; ZŠ s MŠ, Žbince 145; ZŠ s VJM - Alapiskola, Silica 44 - Szilice 44; ZŠ, Roštár 83; ZŠ, Komenského 333, Batizovce; ZŠ, Žehňa 22; ZŠ, Horovce 181

vybudovaný bezbariérový prístup a ich priestory neboli vhodne upravené na bezproblémové vzdelávanie skupiny žiakov so ZZ. Väčšina subjektov disponovala základnými učebnými priestormi, telocvičňami i vybudovanými odbornými učebňami, vrátane multimediálnych učební, športovísk, multifunkčných ihrísk. Mali zriadené školské knižnice, odborné učebne na vyučovanie *cudzích jazykov, informatiky, prírodovedných predmetov* a niekde aj na vyučovanie *výtvarnej a hudobnej výchovy*. Kmeňové triedy boli účelne zariadené školským nábytkom. Využívanie priestorov školských budov bolo upravené vypracovanými rozvrhmi hodín a prevádzkovými poriadkami odborných učební a telocviční. Vonkajšie priestory sa zmysluplne využívali na činnosť ŠKD, záujmových útvarov, na realizovanie mimovyučovacích aktivít. V 15% subjektov chýbali odborné učebne pre vyučovanie predmetov *fyzika, chémia, biológia*, nebola dostatočne zabezpečená podpora rozvíjania praktických zručností žiakov v prírodovednej oblasti. Rovnako chýbajúce multimediálne učebne alebo umiestnenie žiackej knižnice v malých priestoroch (v skriniach) neposkytovalo možnosti na rozvíjanie čitateľských zručností žiakov. Komplexné plnenie UO predmetu *telesnej výchovy/telesnej a športovej výchovy* obmedzovala absencia telocvične v 26 % zväčša neploorganizovaných škôl. V 1 ZŠ²⁰ boli základné priestorové podmienky na nevyhovujúcej úrovni. K negatívam v tejto oblasti patrili aj nasledovné skutočnosti:

- v ZŠ²¹ z dôvodu nedostatku učebných priestorov prekročili najvyššie stanovené počty žiakov v 14 triedach;
- v 2 ZŠ²² riešili nedostatok priestorov na vyučovanie vzhľadom k stúpajúcemu počtu žiakov predovšetkým z MRK zriadením elokovaného pracoviska, napriek tomu v oboch školách bolo dvojzmenne vyučovanie realizované aj pre žiakov nultého a 1. ročníka;
- v ZŠ²³ kvalitu a efektivitu výchovno-vzdelávacieho procesu v 46 klasických učebniach znižovalo ich vzájomné prepojenie, triedy boli bez samostatných vchodov, sociálne zariadenia a odborná učebňa IKT boli umiestnené mimo budovy školy;
- v ZŠ²⁴ realizovali vyučovací proces v 4 triedach (2 spojené ročníky a 2 špeciálne triedy primárneho vzdelávania) v priestoroch elokovaného pracoviska vo vzdialenej rómskej osade; v budove neboli vytvorené vhodné priestory na vyučovanie, chýbala telocvična, školská jedáleň a priestory školského dvora neboli vhodne upravené.

Materiálno-technické podmienky

Kontrolované subjekty prevažne disponovali primeraným množstvom učebníc a učebných textov, vrátane učebníc cudzieho jazyka, schválených a na základe objednávky bezplatne poskytovaných MŠVVaŠ SR. V 13 % škôl chýbali niektoré učebnice pre prvý a druhý stupeň, ojedinele aj učebnice pre žiakov v špeciálnych triedach. Nedostatok učebníc, pracovných listov a pracovných zošitov kompenzovali zakúpením z vlastných finančných prostriedkov alebo prostredníctvom podpory zo strany sponzorov a zákonných zástupcov žiakov. Subjekty zväčša disponovali potrebným množstvom učebných pomôcok a kompenzačných pomôcok odporúčaných príslušnými zariadeniami výchovného poradenstva a prevencie pre vzdelávanie žiakov so ŠVVP. Viacero učebných pomôcok už bolo fyzicky zastaraných, ale funkčných. V 7 % škôl chýbali najčastejšie učebné pomôcky pre prírodovedné predmety – demonštračné súpravy, základné chemikálie, pomôcky pre experimenty a praktické ukážky. V odborných učebniach *informatiky* sa priebežne nahrádzali málo výkonné, nefunkčné a nerepasovateľné počítače z projektu Inforek kvalitnejšou výpočtovou technikou s prístupom na internet a na vzdelávacie portály pre žiakov. Prostriedky informačno-komunikačných technológií

²⁰ ZŠ, Varhaňovce 62

²¹ ZŠ Mateja Bela, Kláštorňa 4, Šamorín

²² EP, Richnava 259 ako súčasť ZŠ, Kluknava 43; EP, Školská 18, Markušovce ako súčasť ZŠ s MŠ, Školská 16, Markušovce

²³ ZŠ, E. Podjavorinskej 1, Košice

²⁴ ZŠ s MŠ, Komenského 2, Spišský Hrhov

(ďalej IKT) využívali najmä učitelia v bežných i v špeciálnych triedach na motiváciu a na prezentáciu učiva.

V priebehu inšpekcie bola venovaná osobitná pozornosť aj personálnemu, priestorovému a materiálno-technickému zabezpečeniu vyučovania predmetov vzdelávacej oblasti *človek a svet práce*. V niektorých školách posilnili vyučovanie predmetov disponibilnými hodinami, v 6 subjektoch²⁵ rozšírili vzdelávaciu oblasť o nové predmety a v ostatných vyučovali predmety v základnej hodinovej dotácii. Odbornosť vyučovania v predmete *technika* bola zabezpečená na 46,68 % a v predmete *svet práce* na 39,84 %. Školy nedisponovali dostatočným počtom kvalifikovaných pedagogických zamestnancov s potrebnou aprobáciou, vyučovaním predmetov bol zväčša dopĺňaný základný úväzok učiteľov. Odborné učebne pre predmet *technika* mali v 79 % subjektoch primerane vybavené (funkčnými strojmi, elektrickým náradím a elektrotechnickými stavebnicami, nástrojmi a pomôckami na opracovanie kovov, dreva i plastov), niekde (21 %) absencia dielni alebo cvičnej kuchynky negatívne ovplyvňovala praktické napĺňanie učiva i rozvíjanie technických zručností žiakov. Materiály na výrobky si takmer všetky školy zabezpečovali sponzorsky, z vlastných zdrojov, pomerne často využívali najmä druhotné suroviny.

Takmer všetky školy deklarovali vo výchovno-vzdelávacom procese vytvorenie **podmienok na zaistenie bezpečnosti a ochrany zdravia** prostredníctvom školského poriadku spracovaného v súlade so školským zákonom a vydaného po prerokovaní v pedagogickej rade i v rade školy. Školské poriadky boli zverejnené na verejne prístupnom mieste a s ich obsahom boli žiaci a ich zákonní zástupcovia oboznámení. V 10 % subjektov neupravovali podmienky na zaistenie bezpečnosti a ochrany zdravia žiakov, ochrany pred diskrimináciou a násilím. Niekde neboli prerokované v pedagogickej rade školy. Žiacke školské rady neboli ustanovené v 44 % plnoorganizovaných škôl, čo sa prejavilo v nízkej angažovanosti žiakov podieľať sa na tvorbe školských poriadkov, na riešení konfliktov medzi spolužiakmi. V 37 % škôl nevenovali koordinátori prevencie a výchovní poradcovia dostatočnú pozornosť vytváraniu primeraných podmienok na zaistenie bezpečnosti a ochrany zdravia pri výchove a vzdelávaní, nere realizovali monitoring prevencie a odhaľovania negatívnych javov v správaní žiakov a príznakov šikanovania. Podcenili význam anonymných prieskumov a dotazníkov pri zisťovaní rozsahu, charakteru a prejavov sociálno-patologických javov vyskytujúcich sa v prostredí školy. Výsledky z dotazníkov o šikanovaní zadaných Štátnou školskou inšpekciou odhalili v niektorých z kontrolovaných škôl výskyt rôznych foriem šikanovania²⁶ a poukázali na naliehavú potrebu zamerať činnosť koordinátorov a výchovných poradcov na odhaľovanie príčin a zdrojov vzniku nežiadúceho správania sa žiakov.

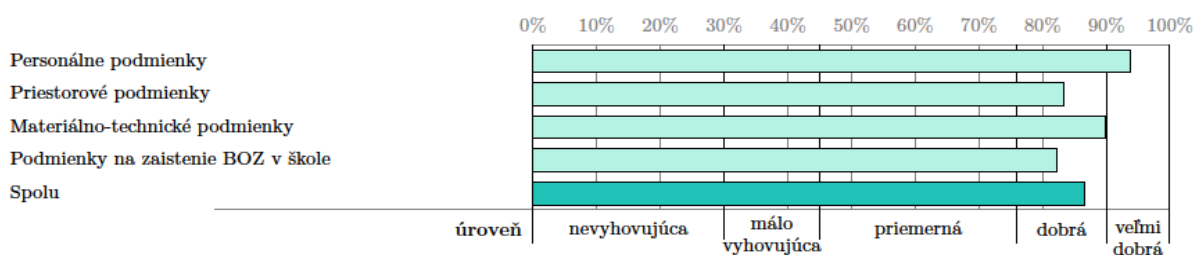
V organizácii výchovno-vzdelávacieho procesu v 28 % škôl boli zaznamenané nedostatky, ktoré sa týkali zavedenia dvojmenného vyučovania žiakov 1. ročníkov, nedodržania maximálneho stanoveného počtu hodín v ročníkoch v jednom slede na prvom stupni, nezariadenia alebo nedodržania dĺžky obedňajšej prestávky, neopodstatneného skracovania posledných vyučovacích hodín, predĺženia poobedňajšieho vyučovania. Školské a mimoškolské aktivity organizovali učitelia s informovaným súhlasom zákonných zástupcov. Žiakov pred aktivitami poučili o bezpečnosti a ochrane zdravia. Ojedinele nebola dokumentácia súvisiaca s organizovaním hromadných školských a mimoškolských akcií a podujatí kompletná.

Podmienky výchovy a vzdelávania boli v školách celkovo zabezpečené na dobrej úrovni (graf č. 6).

²⁵ ZŠ, Kopernikova 24, Hlohovec; ZŠ s MŠ, Železničná 245, Jelšava; ZŠ Sama Tomášika s MŠ, Lubeník; ZŠ s MŠ, Školská 478, Zborov; ZŠ s MŠ, Žbince 45; ZŠ, Pokroková 199, Krásnohorské Podhradie

²⁶ Viď správa Bezpečnosť školského prostredia v základnej škole www.ssiba.sk

Graf č. 6 Podmienky výchovy a vzdelávania

Základné údaje o školách a žiakoch

V kontrolovaných ZŠ bolo celkovo zriadených **1 587** tried, v ktorých evidovali **28 560** žiakov, z nich **5 662** žiakov z MRK. So ŠVVP bolo **6 229** žiakov (21,81 %), ZZ malo diagnostikované **2 623** žiakov, športovo alebo všeobecné intelektové nadanie **499**. ŠVVP vyplývajúce z vývinu v SZP malo **3 281** žiakov. Bežné triedy ZŠ navštevovalo 28 059 žiakov, v triedach so spojenými ročníkmi zriadených na prvom stupni sa vzdelávalo 501 žiakov. V 77 špeciálnych triedach evidovali 635 žiakov so ZZ.

V predchádzajúcom školskom roku 2015/2016 navštevovalo nultý ročník 755 žiakov zo SZP²⁷. Prevažná väčšina z nich (583) pokračovala v ďalšom vzdelávaní v bežnej triede 1. ročníka alebo sa vzdelávali formou integrácie (39). Nultý ročník z dôvodu jeho neúspešného ukončenia opakovalo 6 žiakov, v zriadených špecializovaných triedach 1. ročníka sa vzdelávalo 22, v zriadenej špeciálnej triede 23 a do triedy špeciálnej ZŠ boli preradení 20 žiaci. Povinnú školskú dochádzku iným spôsobom plnilo 34 žiakov, inú ZŠ navštevovalo 6 a o spôsobe vzdelávania 22 žiakoch nemali v školách vedomosť. Riaditelia škôl sa v rozhovoroch vyjadrili, že prínos absolvovania nultého ročníka sa u žiakov prejavil najmä vo zvýšení úrovne ich základných sociálnych zručností i osvojených hygienických a stravovacích návykov, v rozšírení ich slovnej zásoby, v získaní grafomotorických, základných manuálnych a interpersonálnych zručností potrebných pre prácu v kolektíve. Zo zistení ŠŠI vyplynulo, že 50 % žiakov, ktorí absolvovali nultý ročník boli úspešní aj vo vzdelávaní vo vyšších ročníkoch primárneho vzdelávania.

V aktuálnom školskom roku bolo v 38 monitorovaných školách zriadených **57 tried nultého ročníka pre 723 žiakov** (Tabuľka č. 7).

Tabuľka č. 7 Počet škôl, tried nultého ročníka, žiakov v školskom roku 2016/2017

Kraj	Počet ZŠ	Počet tried nultého ročníka	Počet žiakov	Počet žiakov zo SZP	Počet žiakov zo SZP z MRK
Bratislavský	2	3	34	34	34
Trnavský	3	4	46	46	0
Trenčiansky	2	2	21	21	13
Nitriansky	3	4	52	52	39
Žilinský	5	5	59	15	0
Banskobystrický	4	4	43	43	36
Prešovský	11	15	189	189	187
Košický	8	20	279	279	279
Spolu	38	57	723	672	557

Edukácia v nultých ročníkoch sa realizovala prevažne v súlade so závermi diagnostických vyšetrení príslušného zariadenia výchovného poradenstva a prevencie. Dokumentácia žiakov

²⁷ Vid' Správa o výsledku spätnej väzby od riaditeľov škôl, v ktorých sa v školskom roku 2015/2016 realizoval výchovno-vzdelávací proces v nultom ročníku www.ssiba.sk

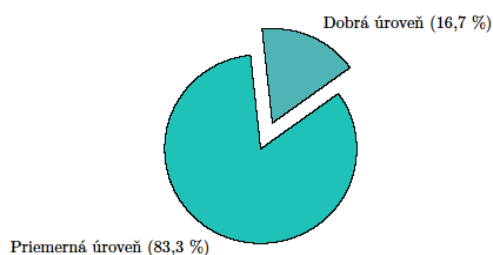
nebola vždy úplná, absentovali v nej informovaný súhlas zákonného zástupcu, odporúčanie všeobecného lekára pre deti a dorast alebo diagnostické vyšetrenie nevykonalo príslušné poradenské zariadenie. V 3 školách²⁸ zriadili triedy nultého ročníka neoprávnene, vzdelávalo sa v nich 44 žiakov, ktorí nepochádzali zo SZP. V 15 % ZŠ vyučovali v nultom ročníku pedagogickí zamestnanci, ktorí získali vzdelanie v inom študijnom odbore. Edukačný proces zabezpečovali v triedach okrem učiteľov aj asistenti učiteľa. Rómsky jazyk ovládalo celkovo 17 pedagógov.

Priebeh výchovy a vzdelávania

Cieľom priameho pozorovania vyučovania bolo zistiť akými spôsobmi, formami a metódami vytvárali pedagógovia predpoklady na zabezpečenie rozvíjania kľúčových kompetencií žiakov. Stav a úroveň vyučovania a učenia sa boli sledované 5 864 hospitáciami na vyučovacích hodinách predmetov zo vzdelávacích oblastí *jazyk a komunikácia; matematika a práca s informáciami; človek a príroda; človek a spoločnosť; človek a hodnoty; človek a svet práce; umenie a kultúra; zdravie a pohyb.*

Celkovo bolo vykonaných 2 525 hospitácií v primárnom vzdelávaní, 3 010 hospitácií na hodinách nižšieho stredného vzdelávania, 148 v nultom ročníku a 181 v špeciálnych triedach.

V 18 subjektoch dosiahol výchovno-vzdelávací proces *dobrú úroveň*, v 90 *priemernú úroveň* (graf č. 8).

Vytváranie predpokladov na zabezpečenie rozvíjania sledovaných kľúčových kompetencií žiakov v kontrolovaných predmetoch primárneho a nižšieho stredného vzdelávania

Vyučujúci prevažne komplexne oboznamovali žiakov s ***výchovno-vzdelávacími cieľmi***. Takmer na 30 % hodín neboli ciele orientované na žiaka, často učitelia oznámili len tému preberaného učiva, chýbalo stanovenie afektívnych cieľov. Pozitívne pôsobenie cieľov mravnej, prosociálnej i etickej výchovy nebolo v edukácii vždy dostatočne účinne využívané. Premyslené realizovanie záverečnej spätnej väzby, overenie pochopenia a osvojenia nových poznatkov a zároveň plnenia cieľov vyučovacej hodiny absentovalo na 39 % hodín. ***Vyučovanie v nultom ročníku, v špeciálnych triedach, v primárnom a v nižšom strednom vzdelávaní malo celkovo priemernú úroveň.***

Na sledovaných vyučovacích hodinách v edukácii učiteľov prevažovalo:

- uplatňovanie frontálnej organizácie, sporadické zaradovanie kooperatívnych foriem práce;
- zohľadňovanie jazykových bariér žiakov z MRK a žiakov v školách s VJM; poskytovanie opakovaného výkladu, individuálnej pomoci a časového priestoru na vypracovanie úloh;
- sprístupňovanie nového učiva zrozumiteľným spôsobom v logickom slede a primerane volenými metódami;
- v primárnom vzdelávaní častejšie vytváranie priestoru na aktívne učenie sa žiakov kombináciou monologických a dialogických metód, zaradovaním didaktických hier, zážitkového učenia;

²⁸ ZŠ, Ulica sv. Gorazda 1, Žilina; ZŠ, Aurela Stodolu 60, Martin; ZŠ s MŠ, Gaštanová 56, Žilina

- v nižšom strednom vzdelávaní uplatňovanie monologických vyučovacích metód (vysvetľovanie, rozprávanie, opis...);
- zadávanie úloh zameraných na riešenie základných typov úloh štandardným spôsobom;
- uplatňovanie priebežného motivujúceho verbálneho hodnotenia činností a výkonov žiakov;
- menej časté uplatnenie hodnotenia klasifikáciou v spojení so slovným komentárom o pozitívnej stránke výslednej učebnej činnosti žiaka a taktne poukázanie na nedostatky;
- využívanie učebníc, učebných textov a učebných i kompenzačných pomôcok najmä v expozičnej a fixačnej fáze procesu;
- nedôsledné eliminovanie rušivých momentov v správaní sa jednotlivcov.

Poznávacie kompetencie boli na väčšine hodín rozvíjané sprístupňovaním nových poznatkov v logicky usporiadaných častiach, na základe aktualizácie predošlých vedomostí, primerane doplnený príkladmi z bežného života. Zvolenými formami a metódami sa rozvíjala prevažne nižšia kognitívna úroveň myslenia žiakov, najmä ich receptívne zručnosti. Na všetkých hodinách zadávali učitelia úlohy zamerané na zapamätanie a porozumenie vo vyváženej miere. Úlohy aplikačného charakteru učitelia zadali na 87 % hodín, pričom na troch štvrtinách hodín z týchto hodín žiaci preukázali schopnosť takéto úlohy aj samostatne riešiť. Vo výrazne nižšej miere, len na dvoch pätinách sledovaných hodín, učitelia zadávali úlohy, ktorých riešenie vyžadovalo u žiakov uplatniť princíp kritického myslenia. Najmenej boli pedagógmi zadávané úlohy na rozvoj kritického myslenia v primárnom vzdelávaní na hodinách *matematiky* – 45 %, najviac na hodinách zo vzdelávacej oblasti *človek a príroda* – 62 %. V nižšom strednom vzdelávaní uplatňovali takéto úlohy najmenej na hodinách *chémie* – 34 % a najviac na hodinách *fyziky* – 54 %.

Väčšina žiakov nultého ročníka vedela riešiť jednoduché úlohy, s pomocou učiteľa alebo prítomného asistenta učiteľa aj aplikačné úlohy. Žiaci v špeciálnych triedach boli úspešní pri vypracovaní úloh zameraných na aktívne vnímanie, pochopenie a zapamätanie. Pomoc asistenta si vyžadovali najmä pri samostatnej práci a pri manipulácii s učebnými pomôckami. Žiaci primárneho a nižšieho stredného vzdelávania veku primerane, správne a zrozumiteľne formulovali už osvojené vedomosti, takmer dve tretiny z nich ich vedeli uplatniť aj pri riešení aplikačných úloh a tretina osvojené vedomosti nesprávne reprodukovala alebo s neistotou reagovala na podnety zamerané na zapamätanie a porozumenie. Najväčšie problémy mali žiaci s riešením analyticko-syntetických úloh. Nedokázali samostatne prepájať nové poznatky s už osvojenými, potrebovali pomoc a usmernenie učiteľov. Jednotlivci nevedeli špecifikovať, zdôvodniť význam, príčiny, či dôsledky, argumentovať, vyvodiť závery. Nemali dostatok času na samostatnú analýzu textu úlohy alebo naopak, zadania úloh sami zdĺhavo komentovali. Len najšikovnejší dokázali použiť vedomosti v neštandardných situáciách, vyvodzovať závery, riešiť problémové úlohy z bežného života.

Vytváranie predpokladov pre rozvíjanie **komunikačných kompetencií a zručností žiakov** v primárnom aj v nižšom strednom vzdelávaní bolo vyučujúcimi podporované takmer na 80 % hospitovaných hodín všetkých predmetov. V nultom ročníku zapájali žiakov do verbálnej i neverbálnej komunikácie prostredníctvom podnecujúcich otázok. Súvislé vyjadrovanie niektorých jednotlivcov bolo na nižšej úrovni, ovplyvnené nedostatočnými vyjadrovacími zručnosťami i vývinovými poruchami reči. Ojedinele prejavovali žiaci vo verbálnom kontakte výraznú jazykovú bariéru, vyjadrovali sa stroho alebo počas celej hodiny neprehovorili. Texty úloh vo forme obrázkov čítali prevažne s porozumením. Krátky vypočítaný text reprodukovali stručne, často s chybami. Šikovnejší dokázali správne a zrozumiteľne vyrozprávať jednoduchý príbeh. Na hodine *zmyslovej výchovy a základov matematických predstáv* pri práci s jednoduchým textom, dokázali s pomocou vyučujúceho identifikovať požadované informácie. Žiaci so ŠVVP zo ZZ prevažne chápali pokyny, boli však menej iniciatívni, na otázky odpovedali jednoducho, nie vždy so správnou artikuláciou. I napriek aktivizácii k verbálnemu prejavu bola úroveň ich komunikácie nízka, výrazne

stručná, niektorí neochotne odpovedali, zväčša mali zábrany vyjadriť svoj názor, resp. ho nedokázali vyjadriť. V bežných triedach na prvom i na druhom stupni bola kľúčovou činnosťou cielená vzájomná interakcia a komunikácia medzi učiteľmi a žiakmi. Vyučujúci viedli žiakov k súvislému jazykovému prejavu prostredníctvom tvorby otázok, tvorby krátkych dialógov, rozhovorov, analýzy textov a komparácie pri ich interpretácii. Na hodinách matematiky umožňovali žiakom vyjadrovať sa k matematickým postupom a k zápisom, vysvetľovať vzájomné vzťahy a možnosti riešení, vyjadriť svoje názory, skúsenosti. Jednotlivci sa vyjadrovali aktívne, viacerí prezentovali svoje zistenia a postrehy, úlohy plnili relatívne samostatne, ojedinele požiadali o vysvetlenie. Žiaci z MRK používali pri vzájomnej komunikácii nárečové slová a občas rómske výrazy, ich slovná zásoba bola chudobná a vyjadrenia strohé, nerozvinuté. Rozvoj čitateľskej gramotnosti podporovali učitelia vo výučbe predmetov zo vzdelávacej oblasti *jazyk a komunikácia* zaraďovaním štandardných pracovných postupov pri práci s textom (vyhľadávanie hlavnej myšlienky, dotváranie textu, reprodukcia, dramatizácia, triedenie sledovaných javov). Na vyučovacích hodinách *matematiky* a predmetov zo vzdelávacej oblasti *človek a príroda* podporovali rozvíjanie čitateľskej gramotnosti zaraďovaním práce so súvislým i nesúvislým textom.

Proces rozvíjania **kompetencií k celoživotnému učeniu sa** bol na hodinách málo zreteľný, a nie vždy efektívny. Na nízkej úrovni bolo rozvíjanie hodnotiacich a sebahodnotiacich zručností, ktoré sa realizovali na menej ako polovici hodín. Ich menej časté uplatňovanie sa neraz prejavilo neochotou žiakov odpovedať a neschopnosťou objektívne a súvisle ohodnotiť proces a výsledky učenia sa. Žiaci sa pokúšali posúdiť klady i nedostatky vlastnej učebnej činnosti, ich vyjadrenia boli často stručné, menej súvislé. Väčšinou sa neopierali o znalosť kritérií a postupov hodnotenia. Jednotlivci sa pri sebahodnotení obmedzovali len na stanovenie známky. Spôsob rozvíjania sebahodnotiacich spôsobilostí nevedol žiakov k uvedomovaniu si silných a slabých stránok svojho učenia sa, nevedol ich k zodpovednosti za vlastné výsledky. Klasifikovaní boli prevažne úspešní žiaci alebo tí, ktorí počas vyučovacej hodiny prejavovali aktivitu. Pri hodnotení klasifikačným stupňom menej úspešného žiaka absentoval slovný komentár k pozitívnym stránkam jeho výslednej učebnej činnosti a súčasne poukázanie na nedostatky/chyby, ktoré sa vyskytli v jeho výkone.

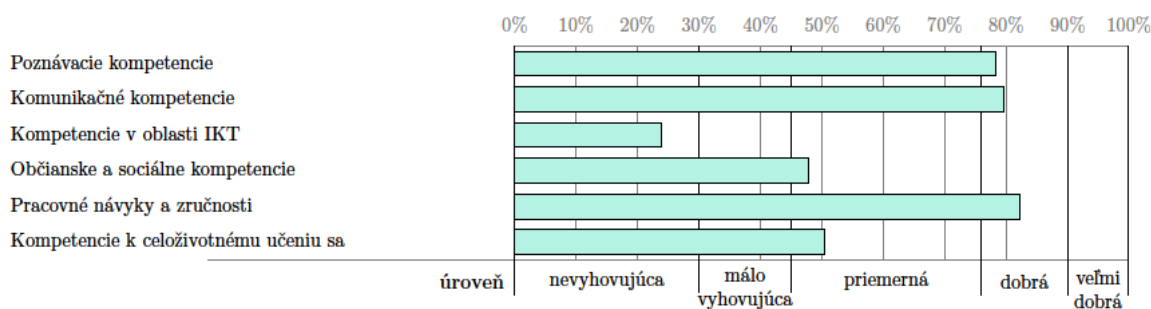
Podpora rozvíjania **občianskych a sociálnych spôsobilostí** nebola vo vyučovaní dôsledná. Vyučujúci uprednostňovali individuálne a frontálne aktivity. Sporadické bolo zaradenie úloh vyžadujúcich si vzájomnú kooperáciu, prácu vo dvojiciach/tímovú prácu v skupinách pri riešení praktických zadaní alebo formy rovesníckeho vzdelávania. V spôsobe organizovania skupinovej práce sa vyskytovali viaceré nedostatky, ktoré znižovali jej výchovno-vzdelávací účinok. Žiaci nemali vytvorený dostatočný priestor na vyjadrenie svojich názorov na preberané témy, na vyjadrenie svojich pocitov, postojov a dostatočný čas a priestor vzájomne o nich komunikovať.

Pracovné návyky a zručnosti mala väčšina žiakov osvojené, určené úlohy plnili v stanovenom čase, dodržiavali bezpečnú a správnu manipuláciu s pomôckami, niektorí pri činnostiach vyžadovali občasné usmernenie alebo pracovali pod dohľadom učiteľa, resp. asistenta učiteľa. Pri realizovaní laboratórnych prác/praktických cvičení, žiackych experimentov dodržiavali žiaci bezpečnostné predpisy, používali ochranné prostriedky. Ojedinele prejavovali neistotu pri manuálnych činnostiach, ktorá súvisela s nedostatočným objasnením pracovných postupov a s absenciou nácvicnej fázy. K často vyskytujúcim sa nedostatkom v tejto oblasti patrili neopodstatnené opakovanie niektorých inštrukcií, neurčenie časového intervalu na dokončenie úloh.

Rozvíjanie **digitálnych zručností** žiakov patrilo k najmenej podporovanej kompetencii na sledovaných vyučovacích hodinách. Napriek tomu, že väčšina škôl disponovala počítačovými zostavami, interaktívnymi tabuľami, audiovizuálnou technikou ich využitie nebolo v edukačnom procese primerané. Rovnako vyučovanie *informatickej*

výchovy/informatiky nebolo dostatočne zabezpečené učiteľmi, ktorí splňali kvalifikačné predpoklady a osobitné kvalifikačné požiadavky. Odbornosť vyučovania v predmete na prvom stupni dosiahla **51,5 %** a na druhom stupni **42,1 %**. Učitelia v nižších ročníkoch uplatňovali digitálnu techniku intenzívnejšie na hodinách predmetov *vlastivedy, prírodovedy, cudzích jazykov*. Vyučujúci v 5. – 9. ročníku viedli žiakov k využívaniu IKT najmä pri domácej príprave, vypracovaní referátov, projektov. Digitálne technológie sa častejšie využívali na hodinách predmetov zo vzdelávacej oblasti *jazyk a komunikácia a človek a príroda*. Preukázať osvojené zručnosti pracovať s interaktívnou tabuľou, s výukovým programom či s internetom mohli žiaci na 24 % z celkového počtu hospitovaných hodín.

Vytváranie predpokladov na zabezpečenie rozvíjania sledovaných kľúčových kompetencií v primárnom a v nižšom strednom vzdelávaní v ZŠ (graf č. 9).

Záver

Stratégiu výchovy a vzdelávania v oblasti primárneho a nižšieho stredného vzdelávania určovali ŠkVP a iŠkVP, ktoré neboli vo viacerých školách vypracované tak, aby sa prostredníctvom nich zabezpečila kvalitná realizácia edukácie v súlade s príslušnými ŠVP. Nedostatky, ktoré výrazne znižovali úroveň ich vypracovania, súviseli s menej dôsledným vyhotovením učebných plánov a rozpracovaním učebných osnov i s menej dôslednou implementáciou prierezových tém, vrátane NŠFG. Problematika výchovy a vzdelávania žiakov so ŠVVP, najmä skupiny žiakov zo SZP a z MRK bola v dokumentoch spracovaná všeobecne, chýbalo uvedenie cieľov smerujúcich k vytvoreniu vhodného edukačného prostredia rešpektujúceho sociálne, kultúrne a jazykové špecifiká žiakov. Vnútorne predpisy a dokumenty, ktorými sa riadil proces výchovy a vzdelávania, vypracovali školy podľa vlastných požiadaviek a potrieb s cieľom zjednotiť metódy, formy a prostriedky realizovaných činností. Vedenie pedagogickej dokumentácie vykazovalo viaceré nedostatky formálneho charakteru. V oblasti služieb školy zabezpečovali výchovní poradcovia žiakom a ich zákonným zástupcom poradenstvo pri riešení osobnostných, výchovno-vzdelávacích a sociálnych problémoch. Pri riešení špecifických problémov žiakov so ŠVVP aktívne spolupracovali s odbornými zamestnancami zariadení výchovného poradenstva a prevencie. V činnosti výchovných poradcov chýbalo intenzívnejšie poradenstvo zamerané na zisťovanie a podporovanie školských a profesijných záujmov žiakov a taktiež na odborné poradenstvo rešpektujúce aktuálne trendy vo vzdelávaní. V riadiacej práci riaditeľov škôl boli zaznamenané nedostatky vo výkone štátnej správy v prvom stupni v štátnych školách a v rozhodovaní v súkromných alebo v cirkevných školách. Výrazné nedostatky v riadení škôl vykazoval aj vnútorný systém kontroly a hodnotenia. Kvalita výchovy a vzdelávania bola monitorovaná len sporadicky, často bez účinného poskytovania spätnej väzby, analýzy a prijímania opatrení na odstránenie zistených nedostatkov. Podiel metodických orgánov na internom vzdelávaní pedagogických zamestnancov bol málo výrazný, v ich činnosti chýbali najmä vzájomná kolegiálna supervízia a sebareflexia, dominovalo v nej plánovanie a príprava školských podujatí či súťaží. Vo väčšine ZŠ prevládali korektné vzťahy medzi

učiteľmi, žiakmi i rodičmi. V desatine škôl charakterizovali pedagógovia klímu školy ako uzavretú, ktorá sa vyznačovala nedôverou medzi učiteľmi, slabou angažovanosťou a vysokou mierou frustrácie. Väčšina žiakov sa cítila v škole bezpečne napriek tomu, že boli v prostredí škôl prítomné často negatívne javy v správaní spolužiakov a tiež šikanovanie. Strach, obavu alebo pocit nebezpečia mala štvrtina z opýtaných.

Personálne podmienky výchovy a vzdelávania boli prevažne v školách zabezpečené pedagogickými zamestnancami spĺňajúcimi kvalifikačné predpoklady a osobitné kvalifikačné požiadavky. Paradoxne medzi predmety so zabezpečenou 58 % – 59 % odbornosťou vyučovania sa radili aj predmety občianska náuka a etická výchova, ktorých poslaním je vychovávať osobnosť s vlastnou identitou, s hodnotovou orientáciou, s národnými hodnotami, vychovávať k demokratickému občianstvu a k ľudským právam. Úroveň a kvalita vzdelávania k demokratickému občianstvu a ľudským právam zásadne ovplyvňuje úroveň a kvalitu života spoločnosti. K predmetom s nízkou odbornosťou vyučovania patrili aj informatika/informatická výchova (42 % – 52 %). Ich neodborným vyučovaním nebolo možné zabezpečiť kvalitnú, odbornú edukáciu smerujúcu k rozvíjaniu digitálnych kompetencií žiakov potrebných pre život v informačnej spoločnosti. Ojedinele sa vyskytli nedostatky týkajúce sa nesplnenia požiadaviek na výkon funkcie vedúceho pedagogického zamestnanca. Podmienky na zmenu prístupu k vzdelávaniu žiakov z MRK vytvárali v 3 ZŠ zapojením pedagogických zamestnancov do projektu *Teach for Slovakia*. V subjektoch zväčša s rómskymi žiakmi pôsobili aj pedagogickí zamestnanci, ktorí nezískali vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa, alebo ho získali v inom ako požadovanom odbore štúdia. Školy disponovali primeranými základnými učebnými priestormi, niekde neboli vybudované odborné učebne na vyučovanie prírodovedných predmetov a predmetov zo vzdelávacej oblasti *človek a svet práce* alebo chýbali telocvične, čo malo negatívny dopad na rozvíjanie praktických zručností žiakov a plnenie UO. S nedostatočnou kapacitou kmeňových tried v niektorých školách s vyšším počtom žiakov z MRK súviselo zavedenie dvojzmenného vyučovania. Primeranosť výchovy a vzdelávania skupiny žiakov so ZZ znižovalo nezrealizovanie bezbariérových úprav školských priestorov. Vybavenie škôl materiálnymi prostriedkami vyučovacieho procesu bolo dostatočné, školy disponovali primeraným počtom didaktickej a výpočtovej techniky, primeraným počtom učebníc a učebných textov, z ktorých ojedinele chýbali učebnice pre žiakov s mentálnym postihnutím. Na zaistenie bezpečnosti a ochrany zdravia žiakov i učiteľov nevytvárali vedúci pedagogickí zamestnanci zodpovedajúce podmienky. Nedostatky v tejto oblasti sa prejavili v nedôslednom organizovaní školských preventívnych aktivít. V edukácii často chýbali znaky demokratického štýlu riadenia: autonómnosť; uplatňovanie diskusných a problémovo-komunikatívnych aktivít; obojsmerná spolupráca učiteľa so žiakmi; navodzovanie atmosféry otvorenosti a dôvery. Riešenie výchovných problémov žiakov s ich zákonnými zástupcami a prijaté preventívne opatrenia nie vždy prispievali k eliminácii rizikového správania žiakov. Absencia ustanovenia školských rád vo viacerých plnoorganizovaných školách neumožňovala priamo zaangažovať žiakov do tvorby školských poriadkov. V organizácii vyučovania sa ojedinele neakceptovala dĺžka obedňajšej prestávky, prekročený bol najvyšší povolený počet žiakov v skupine pri vyučovaní niektorých predmetov aj stanovený počet žiakov v triede.

Pozitívnu stránkou výchovno-vzdelávacieho procesu bolo zrozumiteľné sprístupňovanie nových poznatkov, vyvážené zadávanie úloh na zapamätanie i na pochopenie, zmysluplné využívanie textových učebných pomôcok a rozvoj komunikačných zručností. Z hľadiska rozvíjania kľúčových kompetencií učiteľa venovali viac pozornosti podpore pracovných návykov a zručností žiakov s akcentom na dodržiavanie a osvojenie si správnych algoritmov pri osvojovaní si učiva. Potenciál materiálnych prostriedkov vyučovacieho procesu učiteľa nie vždy dokázali vhodne a účelne využiť vo vzťahu k vyučovacej téme. Rozvoj komunikačných kompetencií bol v edukačnom procese podporovaný prostredníctvom

podnecovania žiakov k aktívnemu vyjadrovaniu sa, k tvorbe dialógov s jednoduchými otázkami a odpoveďami a podnecovaním k získavaniu a k odovzdávaniu základných informácií pri práci s textom. Procesu komplexného poznávania v rôznych súvislostiach bránilo zriedkavé zadávanie úloh na stimulovanie kritického myslenia a kreativity. Úroveň rozvíjania kompetencií k celoživotnému učeniu sa napriek častému verbálnemu motivačnému hodnoteniu práce žiakov znižovalo sporadické uplatňovanie klasifikácie a nedostatočné vytváranie priestoru na sebahodnotenie a hodnotenie výkonov spolužiakov. Pri rozvíjaní občianskych a sociálnych kompetencií nedocenili učitelia význam vzájomnej komunikácie a činnosti žiakov v tíme alebo vo dvojiciach. Vytvárali pomerne málo príležitostí na získavanie a na uplatňovanie základných sociálnych zručností žiakov prejavujúcich sa prezentovaním názorov, postojov a pocitov, vzájomným rešpektovaním. Najslabšie boli v procese rozvíjané zručnosti žiakov s digitálnymi médiami. Kompetencie v oblasti využívania IKT preukázali žiaci takmer na štvrtine vyučovacích hodín pri triedení, vyhľadávaní a spracovávaní informácií. Stav a úroveň vyučovania a učenia sa mali celkovo priemernú úroveň.

Opatrenia na odstránenie zistených nedostatkov

Štátna školská inšpekcia podľa závažnosti zistených nedostatkov a porušení všeobecne záväzných právnych a interných predpisov uplatnila voči vedúcim pedagogickým zamestnancom kontrolovaných subjektov odporúčania, uložila opatrenia a uložila povinnosť prijať konkrétne opatrenia na ich odstránenie. Zriaďovateľom 14 škôl boli zaslané upozornenia, ktoré súviseli s porušením právnych predpisov (nezabezpečenie externých učebných priestorov na vyučovanie telesnej a športovej výchovy; nespĺňanie kvalifikačných predpokladov a osobitných kvalifikačných požiadaviek na výkon riadiacej funkcie, pedagogickej činnosti pedagogického zamestnanca; nevypracovanie školského vzdelávacieho programu; nevyhovujúca úroveň riadenia školy; nesprávne uvedený názov školy v zriaďovacej listine).

Výrazne pozitívne zistenia

- využitie disponibilných hodín na profiláciu školy
- zapojenie škôl do projektu Teach for all a pôsobenie učiteľov z programu Teach for Slovakia
- pestrá ponuka mimoškolskej činnosti
- racionálne a bezpečné využívanie priestorov škôl na realizáciu výchovno-vzdelávacej, záujmovej a mimoškolskej činnosti
- materiálno-technické vybavenie škôl učebnými pomôckami, didaktickou a výpočtovou technikou

Oblasti vyžadujúce zlepšenie

v riadení školy

- realizovanie výchovy a vzdelávania podľa vypracovaných ŠkVP, akceptovanie poznámok RUP,
- rozpracovanie učebných osnov predmetov najmenej v rozsahu ustanovenom vzdelávacím štandardom príslušného ŠVP
- podieľanie sa metodických orgánov na riadení školy a prehlbovaní profesijného rastu pedagogických zamestnancov (analyzovanie stavu edukačného procesu v jednotlivých predmetoch a prijímanie odporúčaní zameraných na zlepšenie)
- dôsledné vykonávanie vnútornej kontrolnej činnosti vedúcimi pedagogickými zamestnancami (prijímanie opatrení k skvalitneniu výchovno-vzdelávacej činnosti školy, analyzovanie výsledkov z hospitácií, realizovanie následnej kontroly plnenia opatrení)

v podmienkach výchovy a vzdelávania

- zabezpečenie odbornosti vyučovania v nultom ročníku, v predmetoch technika/svet práce, informatika/informatická výchova, občianska náuka, etická výchova a výchovných predmetov
- zriadenie odborných učební na posilnenie plnenia vzdelávacích štandardov prírodovedných predmetov

vo výchovno-vzdelávacom procese

- uprednostňovanie aktivizujúcich foriem vyučovania
- zaraďovanie činností spojených s budovaním triednej komunity
- optimalizovanie učebnej záťaže žiakov s ohľadom na ich individuálne špecifické rozdiely zadávaním diferencovaných úloh a činnosti
- rozvíjanie vyššej kognitívnej úrovne myslenia žiakov
- realizovanie záverečnej spätnej väzby, overenie pochopenia a osvojenia nových poznatkov a plnenie cieľov vyučovacej hodiny
- rozvíjanie sebahodnotiacich spôsobilostí žiakov
- uplatňovanie úloh rozvíjajúcich digitálne zručnosti žiakov

Odporúčania, podnety a upozornenia

Riaditeľom škôl

- postupovať pri výchove a vzdelávaní v súlade s vypracovanými ŠkVP a iŠkVP
- venovať pozornosť dôslednému spracovaniu učebných plánov, akceptovať poznámky rámcových učebných plánov
- podporovať inkluzívne vzdelávanie v školách vzdelávajúcich žiakov zo SZP a z MRK, brániť vzniku praktík smerujúcich k priamej či nepriamej segregácii, poskytovať žiakom celodennú výchovnú starostlivosť
- prijímať žiakov do nultého ročníka v súlade so všeobecne záväznými právnymi predpismi, sledovať formy a spôsoby ich vzdelávania vo vyšších ročníkoch, integráciu a zaraďovanie žiakov do bežných tried hlavného vzdelávacieho prúdu
- dodržiavať odporúčania zariadení výchovného poradenstva a prevencie pri výchove a vzdelávaní žiakov so ZZ
- zabezpečiť vyučovanie v nultom ročníku, v špeciálnych triedach a v predmetoch technika/svet práce, informatika/informatická výchova učiteľmi spĺňajúcimi kvalifikačné predpoklady a osobitné kvalifikačné požiadavky
- dobudovať v spolupráci so zriaďovateľom odborné učebne
- využívať pri hodnotení výchovno-vzdelávacieho procesu kritériá nastavené Štátnou školskou inšpekciou s cieľom zblížovať externé a interné hodnotenie
- sfunkčniť systém kontroly a hodnotenia systematickou analýzou, zovšeobecňovaním kontrolných zistení, prijímaním opatrení
- zacieliť hospitačnú činnosť na podporu rozvíjania spôsobilostí žiakov s dôrazom na ich význam v celoživotnom vzdelávaní (vyššie myšlienkové procesy žiakov zadávaním divergentných, tvorivých úloh, úloh na rozvoj kritického myslenia a riešenie problémov; hodnotiace a sebahodnotiace zručnosti; digitálne zručnosti žiakov)
- zaangažovať vedúcich metodických orgánov do procesov smerujúcich ku skvalitneniu edukácie prostredníctvom interného vzdelávania pedagogických zamestnancov; pozornosť zacieliť

- na zavádzanie inovácií vo vyučovacom procese smerujúcich k rozvíjaniu individuálnych potrieb žiakov, ich zručností potrebných pre osobný a profesionálny život
- na zohľadňovanie učebných štýlov jednotlivcov a ich rozdielne vzdelávacie potreby zaradovaním diferencovaných úloh alebo činností
- na zvýšenie frekvencie zadávania aplikačných úloh na riešenie situácií z reálneho života komunity žiakov
- na vedenie žiakov k sebareflexii a k prezentovaniu pocitov, názorov, uvedomovaniu si silných a slabých stránok svojho učenia sa, k zodpovednosti za vlastné výsledky

Zriadovateľom

- spolupracovať so školami pri zabezpečovaní povinného materiálno-technického vybavenia potrebného na realizáciu výchovy a vzdelávania v súlade so ŠVP a pri riešení nevyhovujúcich priestorových podmienok škôl

Metodicko-pedagogickému centru

- naďalej pokračovať vo vzdelávaní pedagogických zamestnancov; obsah vzdelávania zacieliť na oblasť zohľadňovania vzdelávacích potrieb žiakov v edukácii (diferenciácia úloh vo vzťahu k rozdielnym učebným štýlom a zručnostiam žiakov, rešpektovanie individuálnych potrieb žiakov), na oblasť využívania rôznych metód a foriem pri rozvíjaní hodnotiacich a sebahodnotiacich kompetencií žiakov a na oblasti uplatňovania úloh rozvíjajúcich vyššie myšlienkové procesy a realizovania kauzálnej analýzy výchovno-vzdelávacích výsledkov žiakov
- upraviť, skrátiť lehotu na zaradenie pedagogických zamestnancov do ponúkaných foriem vzdelávania

Štátnemu pedagogickému ústavu

- cielene vytvárať didaktický materiál pre výučbu v nultom ročníku a poskytovať v jednotlivých predmetoch databázy rozmanitých úloh zameraných na rozvoj kognitívnych úrovní žiakov

MŠVVaŠ SR

- podporovať digitalizáciu výchovno-vzdelávacieho procesu, vybaviť a inovovať školy dostatočným množstvom novej počítačovej techniky za účelom poskytovania adaptívneho vyučovania
- zaviesť mechanizmy včasného skríningu vzdelávacieho potenciálu najmä v prípadoch žiakov zo sociálne vylúčených spoločností s cieľom nastaviť účinnú intervenciu vedúcu k rozvoju ich osobnosti